

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83735,Arminski-Franciszek.html>
2021-12-09, 12:23

Armiński Franciszek

ARMIŃSKI Franciszek (2 X 1789, Tymbark – 14 I 1848, Warszawa), astronom.

Rodziców stracił w niemowlęctwie. Wychowywał go najpierw wuj, a następnie znalazł dla siebie miejsce w klasztorze pijarów w Krakowie, gdzie też ukończył szkoły. W Krakowie rozpoczął studia filozoficzne i matematyczne, lecz po roku przeniósł się do Warszawy. Zamieszkał u kasztelana A. Linowskiego, a zainteresowania matematyczne rozwijał pod kierunkiem J. Liveta, profesora Szkoły Aplikacyjnej Artylerii i Inżynierów. Pod koniec 1811 udał się do Paryża. Podjął tam studia matematyczne i astronomiczne, najpierw na własny koszt, a od 2 IX 1814 jako stypendysta władz oświatowych Księstwa Warszawskiego. Zetknął się m.in. z J.-B. J. Delambre'em i F. Arago. Do Warszawy powrócił w poł. 1815, po drodze odwiedzając obserwatoria astronomiczne w Anglii i na południu Europy. W stolicy powierzono mu początkowo wykłady matematyki w Liceum Warszawskim i Kolegium o.o. Pijarów. Jesienią 1815, wykorzystując pobyt Aleksandra I Romanowa w Warszawie, wystąpił do niego o fundusze na zakup instrumentów astronomicznych. Na początku 1816 udał się do Monachium, gdzie w renomowanej firmie Reichenbacha zamówił wielkie koła południkowe i repetycyjne. 28 IX 1816 powierzono mu Katedrę Astronomii na tworzoną wówczas UW; wykładał tam od jesieni 1817 do zamknięcia uczelni w 1831. Na jego barki złożono także utworzenie Obserwatorium Astronomicznego w Warszawie. Prace budowlane rozpoczęto w IV 1820 na terenie Ogrodu Botanicznego, o czym przesądziła opinia Jana Śniadeckiego; według A. lokalizacja ta znajdowała się za blisko miasta. Formalne przejęcie przez uniwersytet ukończonego pół roku wcześniej budynku nastąpiło 18 VIII 1825. A. był odpowiedzialny za odpowiednie ustawienie w gmachu instrumentów południkowych Reichenbacha, jak również doposażenie placówki przyrządami drobniejszymi (m.in.

teleskop Fraunhofera o średnicy 10 cm oraz, pochodzące z pracowni Reichenbacha, heliometr, wielki ekwatoriał, przenośne koło repetycyjne i instrument przejściowy), zegarami z warszawskiej pracowni A. Gugenmusa oraz instrumentami meteorologicznymi – systematyczne wieloletnie pomiary tymi ostatnimi rozpoczęto 20 XI 1825. W 1824–25 pod kierunkiem A. ustawiano instrumenty w niedużym obserwatorium astronomicznym ulokowanym w ośmiokątnej wieży konwiktu pijarów na Żoliborzu. W 1826–28 A. wyznaczył po raz pierwszy współrzędne geograficzne Obserwatorium Astronomicznego w Warszawie. Prace te, kontynuowane do 1842 z udziałem J. Baranowskiego i A. Prażmowskiego, posłużyły za podstawę dwóch publikacji w „Connaissance des temps” w 1846. W 1828–29 na zlecenie Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu A. przeprowadził pomiary astronomiczno-geodezyjne na Łysicy i w okolicach; zrelacjonował je w 1830 w „Pamiętniku Sandomierskim”. A. jest też autorem szkicu historycznego o astronomii starożytnej, ogłoszonego drukiem w 1827 w „Rocznikach Towarzystwa Warszawskiego Królewskiego Przyjaciół Nauk”.

Od 1967 jego imię nosi krater na Księżycu.

J. Bełza: *Opis biegu życia Franciszka Armińskiego, założyciela i dyrektora obserwatorium astronomicznego warszawskiego*, „Biblioteka Warszawska” 1848, t. 2, s. 63–65; S. Dobrzycki: *Wydział Matematyczno-Fizyczny Szkoły Głównej Warszawskiej (Sekcja Matematyczna)*, Wrocław 1971; M. Kamieński: *Zarys dziejów Obserwatorium Warszawskiego 1815–1945*, SMDNP 1959 Seria C, z. 2; J. Kowalczyk: *Krótki rys dziejów Obserwatorium Warszawskiego od r. 1820–1900*, „Wiadomości Matematyczne” 1907, t. 11; S. Kramsztyk: *Franciszek Armiński, [w:] Album biograficzne zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX*, t. 1, Warszawa 1901, s. 178–181.

Jarosław Włodarczyk

